

JAN JISKRA Z BRANDÝSA NA VRCHOLU MOCI 1445–1451

Michal Faist

1 Úvod

Působení vojenského velitele moravského původu Jana Jiskry z Brandýsa v Uhrách představuje zajímavou epochu, která se zapsala výrazně zejména do slovenských a maďarských dějin.¹ Svůj odraz měla však i v českých dějinách. Za první etapu Jiskrova působení v Uhrách je možné považovat období let 1440–1445, ve kterém prokázal své vojenské, diplomatické i organizační schopnosti.² Jeho úspěchy ho přivedly v květnu 1445 mezi sedm správců Uher, poté co dosáhl všeobecného uznání nároků nezletilého Ladislava Pohrobka na uherskou korunu. Od této chvíle započala druhá etapa jeho působení v Uhrách.³

Jiskra tou dobou ovládal rozsáhlé oblasti na dnešním středním a východním Slovensku. Jeho moc byla pro nezletilost panovníka fakticky neomezená. Přesto jeho postavení bylo v neustálém ohrožení. Především uherská šlechta sdružená kolem uherského magnáta Jana Hunyadiho nelibě nesla přítomnost Jiskrova panství a jeho vzrůstající moc a snažila se ho zbavit. Právě vzájemný konflikt Jiskry a Jana Hunyadiho vyplňuje druhou etapu Jiskrova působení v Uhrách, během níž Jiskra dosáhne na vrchol své moci.⁴

V této době byl Jiskra v zahraničí bez nadsázky nejproslulejším Čechem. Aeneas Silvius ho zařadil do svého díla o významných osobnostech své doby

¹ SILVIUS, Aeneas: *De viris illustribus* (dále jen *De viris*). In: PALACKÝ, František (ed.): *Die Reise nach Italien im Jahre 1837*. Praha 1838, s. 116–118, píše: „Jahannis Giskra, nobili loco apud Moravos natus“.

² Jiskrově působení v tomto období se věnovali podrobně VACH, Miloslav: *Jan Jiskra z Brandýsa a politický zápas Habsburků s Jagellovci o Uhry v letech 1440–1442*. Historické štúdie, 3, Bratislava 1957, s. 177–217; KARTOUS, Petr: *Habsbursko-jagellovské dvojvládí v Uhorsku v rokoch 1440–1444*. Historické štúdie, 24, Bratislava 1980, s. 225–259. Cenné informace k danému období poskytuje kniha JUROK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce* (dále jen *Příčiny, struktury*). České Budějovice 2006, s. 228–234; FAIST, Michal: *Jan Jiskra z Brandýsa: zachránce trůnu Ladislava Pohrobka 1440–1445*. In: *Historica Olomucensia*, 46, Sborník prací historických, XXXV, Olomouc 2014, s. 13–38.

³ TÓTH-SZABÓ, Pál: *A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon* (dále jen *A cseh-huszita*). Budapest 1917, s. 206.

⁴ ŠPIRKO, Jozef: *Husiti, jiskrovci a bratříci v dejinách Spiša 1431–1462*. Levoča 1937, s. 54.

mezi krále a císaře.⁵ Vymykal se také svým katolickým vyznáním.⁶ To mu ovšem nebránilo najímat ve velkém husitské žoldnéře.⁷ Jiskra tak u soudobých kronikářů unikl nálepce kacířského Čecha a navíc byl skvělým nositelem a reprezentantem vojenských dovedností, které Čechům zjednaly přední místo ve válečném umění 15. století v rámci střední Evropy.⁸

Dřívější konflikt mezi habsburskou stranou a stranou jagellonskou změnil uznáním Ladislava Pohrobka za krále podobu. Ze země zmizelo polské vojsko a z rozsáhlého konfliktu, který postupně přivedl do Uher mnohá cizí vojska, se tento proměnil v lokální konflikt dvou zneprátelených stran uvnitř Uher. Hlavní příčinou toho byla vzájemná nedůvěra a protikladnost zájmů Jana Jiskry a Jana Hunyadiho.⁹ Zatímco Jiskrovým zájmem bylo podržet si dobyté území přinejmenším do královny plnoletosti (stalo se tak až v jeho 17 letech). Hunyadi toužil získat hlavní politickou a hospodářskou moc v zemi. V tom mu ale bránila Jiskrova žoldnéřská armáda, jejíž hlavní složkou byli Češi, a také věrnost mnohých královských měst k Jiskrovi. V roce 1445 bylo králi Ladislavu pouhých pět let. Zletilost byla posuzována ve středověku individuálně.¹⁰ Teoreticky jí mohl panovník dosáhnout už v 11 letech, tedy za šest let.

Od chlapce tohoto věku nešlo očekávat samostatné rozhodování v politických záležitostech. Panovník by se tak mohl stát pouze figurkou v mocenské hře cizích zájmů. Opatrovník Ladislava, římský král Fridrich IV., si toho byl dobře vědom a něco takového připustit nehodlal. Jiskra věděl, že jeho správa nad svěřeným územím bude trvat roky a pravděpodobně celou dekádu.¹¹ To si uvědomovali jak Jiskrovi přátelé, tak i nepřátelé, z nichž mnozí se snažili získat přízeň mladého krále. Získávat přátele a spojence se Jiskrovi dařilo. Pomáhaly k tomu Jiskrovy skvělé vlastnosti (přímost, odvaha, veselá povaha, štědrost), z níž nejvíc dveří mu otevřela jeho proslulá štědrost.¹² Na jím ovládaném území se nacházelo množství dolů včetně těch na zlato

⁵ SILVIUS, A.: *De viris*, s. 116–118.

⁶ URBÁNEK, Rudolf: *K 500. výročí českých polních rot na Slovensku* (dále jen *K 500. výročí*). In: *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*. Praha 1957, s. 198–199.

⁷ THURCZ, de Johannes: *Chronica Hungarorum*. In: GALÁNTAI, Elisabeth – KRISTÓ, Julius (ed.): *Chronica Hungarorum I*. Budapest 1985, s. 240.

⁸ URBÁNEK, Rudolf: *České dějiny. Věk poděbradský III/1*. Praha 1915, s. 63.

⁹ ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 54.

¹⁰ Král Ladislav se prohlásil za plnoletého v roce 1457. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě IV/1*. (dále jen *Dějiny národu*). 2. vyd. Praha 1877, s. 353.

¹¹ Tamtéž, s. 124–125.

¹² SILVIUS, A.: *De viris*, s. 118.

a stříbro. Drahé kovy proměněné v mince ve středoslovenské Kremnici a východoslovenských Košicích tak plnily i nejednu kapsu u Jiskrových příznivců u dvora krále Fridricha IV.¹³

Hunyadi a jeho spojenci měli zájem Jiskru o jeho panství připravit a posílit vlastní moc na úkor panovníka. Přítomnost této permanentní hrozby nutila Jiskru udržovat velké vojenské síly a v případě nebezpečí je doplnit o další žoldnéře ze zahraničí. To bylo velmi nákladné. Mnohdy nestačily ani příjmy z dolů a různých poplatků, které vybíral na svém území. V takovém případě nezbývalo než si půjčit. Nejčastěji pomohla královská města nacházející se v Jiskrově držení.

Jiskra mohl od některých svých sousedů očekávat drobné útoky. Mnozí uherští šlechtici si za léta válek zvykli na beztržné loupení. Tyto útoky většinou neměly větší rozsah, i když dovedly způsobit velké hospodářské škody. Měly spíše kořistnou povahu, ale mohlo tomu být jinak, pokud se do čela těchto útoků postavil Pankrác ze Sv. Mikuláše. Tento mocný uherský šlechtic se svými loupeživými přepady nechvalně proslavil také na Moravě a v Rakousích.¹⁴ Disponoval nejen početnou družinou svých bojovníků a drobných spojenců, ale najímal si také žoldnéře. Navíc nacházel ochotného spojence v mocném uherském magnátu Michalu Országozi z Gutu se sídlem na západoslovenském hradě Čachtice. Toto spojení nepřátel představovalo sílu, která už dokázala Jiskrovo panství ohrozit.¹⁵ Mnohdy měly tyto nepřátelské akce přímou podporu Jana Hunyadiho, který jako reprezentant stavovských principů měl podporu většiny uherské šlechty. Navíc držel jako rukojmí Pankrácova syna. Jiskra a Hunyadi byli největší političtí protivníci. Budoucí boje na bitevním i diplomatickém poli měly prověřit odolnost Jiskrova vybudovaného panství i jeho schopnosti.

2 Jiskrovo správcovství

V české i zahraniční historiografii je Jiskrovo správcovství věnována většinou pouze zmínka. Důvodem je skutečnost, že trvalo jen něco přes rok. Přesto ho nelze pouze přejít, protože bylo bohaté na významné politické a vojenské události, které mnohdy přesáhly svým dosahem hranice Uher.

¹³ CHMEL, Joseph (ed.): *Fontes rerum Austriacarum II. Urkunden, Briefe und Aktenstücke zur Geschichte der habsburgischen Fürsten 1443–1473*. Wien 1850, s. 34–35.

¹⁴ VARSÍK, Branislav: *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia I*. Bratislava 1956, s. 45.

¹⁵ JANOTA, Ludovít: *Slovenské hrady*. Bratislava 1935, s. 140.

Skutečnost, že byl Jiskra 30. května 1445 zvolen jedním ze sedmi hlavních kapitánů (správců) Uher, dokládá jeho postavení a význam.¹⁶ Přesto nelze toto něco přes rok trvající období v Jiskrově životě pouze přejít, protože bylo bohaté na diplomatické, vojenské a mnohé jiné události.

Jako zásadní se jevil od počátku vztah Jiskry k ostatním šesti správcům Uher, kteří měli společně zajistit v Uhrách bezpečnost. Jmenovitě k nim patřili Emerich Bebek, Jiří Rozgoň, Pankrác ze Sv. Mikuláše, Michal Ország, Mikuláš Ujlaki a Jan Hunyadi.¹⁷ Bez vzájemné důvěry a ochoty ke spolupráci nemohl být dán předpoklad k úspěšné správě země a k zajištění bezpečnosti. Naneštěstí právě Jiskra si z většiny z nich při svém pětiletém pobytu v Uhrách stačil udělat nepřátele.

Emerich Bebek patřil zpočátku spíše k podporovatelům Jiskry, protože měl všechny důvody obávat se jeho žoldnéřského vojska. Jiskra během předchozích pěti let strávených v Uhrách dobyl hrady a panství Jelšava, Muráň a Hrušov patřící Bebekovi. Sousedství jeho rodového sídla Krásná Hôrka s Jiskrovým panstvím vedlo ke snaze vyhnout se dalším konfliktům. Spolupráce obou mužů na správě země se tak nabízela.¹⁸

Zdálo by se, že k dalšímu správci Jiřímu Rozgoňovi bude mít Jiskra jako jeho zeť velmi blízko, ale také Rozgoňové přišli v boji s ním o mnoho. Nadále si ale udrželi v Uhrách významné postavení. Jiří Rozgoň byl prešpurským (bratislavským) županem) a jeho majetky se nacházely na dnešním západním i východním Slovensku.¹⁹ Zejména ztráta Spišského hradu obsazeného Jiskrou s pomocí zrady jeho kastelána v roce 1443 byla citelnou ranou pro rodovou prestiž.²⁰ Zájem o navrácení těchto majetků tak mohl v případě pro Jiskru nepříznivých politických nebo vojenských událostí snadno převážet a vyústit v přechod Jiřího Rozgoně do tábora jeho odpůrců, a to bez ohledu na spříznění, které Jiskra sňatkem získal. Za dané příznivé situace s ním mohl Jiskra zatím počítat.²¹

¹⁶ BONFINIUS, Antonius: *Rerum hungaricarum decades quingue*. Typis. Leopoldus Franciscus Landerer. Budae 1770, s. 367; ŠPIRKO, J.: c. d., s. 53.

¹⁷ URBÁNEK, Rudolf: *Konec Ladislava Pohrobka* (dále jen *Konec Ladislava Pohrobka*). Praha 1924, s. 21.

¹⁸ PLAČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: *Encyklopedie slovenských hradů* (dále jen *Encyklopedie*). Praha 2007, s. 163.

¹⁹ URBÁNEK, R.: *K 500. výročí*, s. 99.

²⁰ WAGNER, Carolus: *Analecta Scepusii I*. Wienae 1774, s. 35.

²¹ Požadavek na vrácení Spišského hradu Jiřímu Rozgoňovi z 13. září 1446. TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, č. 33, s. 386–388; VARSIK, Branislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965, s. 249.

Vztah Jiskry a Pankráce ze Sv. Mikuláše by se dal označit za vztah dvou velkých konkurentů usilujících o prvenství v prostoru Horních Uher. Pankrácovy majetky situované na dnešním západním a severním Slovensku sousedily s Jiskrovým panstvím rozkládajícím se na dnešním středním a východním Slovensku. Jiskra, ač vojensky podstatně silnější, by jistě žil rád s tímto mocným sousedem v míru, ale Pankrác se vždy postaral, aby mír neměl dlouhého trvání. Pankrác takto napadl Jiskrovy majetky v únoru 1445, kdy si zřídil opevněné ležení u Ružomberku, kde s pomocí 500 jezdců a 300 drabantů plnil široké okolí. Byl sice Jiskrou poražen, ale zachránil ho útěk do Stolného Bělehradu, kde se ho ujala proti Jiskrovi smýšlející uherská šlechta.²² Přesto se ho Jiskra snažil získat pro mír. Stejně jako dalšího správce, Michala Országa z Guthu, který byl komorníkem císaře Zikmunda. Od něho obdržel v roce 1436 Čachtický hrad. Tento mocný uherský magnát budoval své panství a posiloval svůj vliv v oblasti dnešního západního Slovenska.²³

Ország i Pankrác spolupracovali na vpádech do Rakous. K obratu došlo až v srpnu 1445. Dne 7. srpna 1445 psal Jiskra z Bratislavy do Vídně ohledně mírových návrhů Pankráce a Michala Országa. Obsahem návrhů měl být mír s domem Habsburků a zemí Rakouskou. Jiskra se k těmto návrhům svých dosavadních oponentů stavěl velmi opatrně, i když slibovaly uklidnění poměrů a budoucí mírová dohoda dávala Jiskrovi naději, že do ní bude jako prohabsburský straník v Uhrách také zahrnut.²⁴

Nepřekvapí, že Jiskrovými nejzarytějšími odpůrci byli od počátku Mikuláš Ujlaki a Jan Hunyadi, jejichž majetky se ve své většině nacházely v jižních Uhrách mimo dosah vojenské moci Jiskry.

Mikuláš Ujlaki byl významný uherský šlechtic, jehož rod pocházel z Chorvatska. Na dnešním západním Slovensku vlastnil dvě významná panství (Tematín a Hlohovec).²⁵ Účastnil se korunovace máloletého Ladislava Pohrobka v Stoličném Bělehradě 15. 5. 1440. Při samotném korunovačním aktu pasoval Ladislava na rytíře. Počínal si přitom tak neobratně, že zasáhl Ladislava mečem do hlavy a vysloužil si tím okřiknutí ze strany královny Alžběty. Tato korunovace se pak stala jádrem sporu s Jiskrou. Ujlaki stál zpočátku na straně Habsburků a královny Alžběty, ale později přešel ke králi Vladislavu Jagellonskému, na jehož stranu se klonilo vítězství v uherské občanské válce.

²² ŠPIRKO, J.: c. d., s. 54.

²³ PLAČEK, M. – BÓNA, M.: *Encyklopedie*, s. 91.

²⁴ Listina ze 7. srpna 1445 a německý regest je dostupný in: Wiener Stdt- und Landesarchiv, fond Hauptarchiv Urkunden (1177–1526), sign. 3111. In: <http://monasterium.net>; UHLIRZ, Karl (ed.): *Quellen zur Geschichte der Stadt Wien II*. Wien 1900, č. 3111, s. 263.

²⁵ URBÁNEK, R: *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 21; JANOTA, L.: c. d., s. 249.

Podporoval ho dokonce s mnohem větším zápalem než jeho ostatní uherští straníci.²⁶ Po smrti krále Vladislava v bitvě u Varny a následném všeobecném přijetí Ladislava Pohrobka se situace změnila a Ujlaki se ocitl v táboře poražených. Naopak Jiskra a několik málo uherských magnátských rodů (zejména Garovci a hrabata z Pezinku a Sv. Jury) se za svou věrnost mohli těšit z královské přízně. Ujlaki se tak postavil do čela většiny uherských šlechticů, kteří požadovali novou korunovaci, aby tak právně odčinili svou předchozí podporu Jagelloncům.²⁷

Jiskra hájil od počátku v tomto sporu stanovisko, že korunovace už proběhla a není třeba ji opakovat. Nehodlal připustit podkopání svého legitimního postavení, protože rozsáhlé majetky včetně královských měst v Horních Uhrách držel v letech 1440–1445 jménem krále Ladislava a nehodlal připustit, aby legitimita jeho držby včetně všech jím vydaných právních aktů byla zpochybněna.²⁸ Při napjatých jednáních ve Vídeňském Novém Městě se v této věci Jiskra s Ujlakim nepohodl. Jiskra vyčetl Ujlakimu, že se druhou korunovací snaží zakrýt svou předchozí zradu. Od té doby patřil Ujlaki k Jiskrovým největším odpůrcům. Jiskra byl pak uherským poselstvem vyloučen z dalších jednání.²⁹ Rozhodující bylo nakonec stanovisko římského krále Fridricha IV., který se postavil jako poručník nezletilého Ladislava za Jiskrovo stanovisko. Také umírnění uherští páni dali podnět k smíření.³⁰ Konečné stanovisko v této věci zaslal Fridrich uherským pánům 13. října 1445, ve kterém potvrdil své předchozí rozhodnutí a odůvodnil ho tím, že korunovace proběhla podle všech pravidel a je tedy platná. Byl však ochoten řešit tento rozpor smířlivě v podobě smlouvy, ve které by se Uhři zavázali, že případná nová korunovace neruší korunovací první. Uherské poselstvo na to reagovalo opuštěním Vídně a ukončením jednání. Jak se při jednáních ukázalo, akt samotné korunovace byl ve sporu zcela druhotný. Podstatná byla pouze legitimita k vládě, která z ní vycházela.³¹ Právě původ této legitimacy byl oběma stranami vnímán zcela rozdílně již od počátku občanské války probíhající v letech 1440–1444. Prohabsburští straníci v Uhrách s Jiskrou v čele odvozovali právo Ladislava

²⁶ SOPKO, Július (ed.): *Kroniky stredovekého Slovenska*. Bratislava 1995, s. 169–170.

²⁷ PALACKÝ, František: *Dějiny národu*, s. 110; ŠPIRKO, J.: c. d., s. 54.

²⁸ PALACKÝ, František (ed.): *Archiw Český čili staré písemné památky české a moravské II.* (dále jen AČ II). Praha 1842, č. 3, s. 409–410.

²⁹ BOTTO, Julius: *Ján Jiskra na Slovensku*. In: ŠKULTÉTY, Jozef (ed.): *Slovenské Pohľady*, XXI, č. 6. Turčianský Sv. Martin 1901, s. 288.

³⁰ TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 209. Nepřesně uvedl Fridricha jako císaře (byl jím až od roku 1452); ŠPIRKO, J.: c. d., s. 54.

³¹ WOLKAN, Rudolf (ed.): *Briefwechsel Eneas Silvius Piccolomini II. (1447–1450)*. Wien 1912, č. 4, s. 25–26; TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 209.

na uherskou korunu na základě dědičnosti v rodu Habsburků. Tento princip byl potvrzen korunovací Ladislava v Stoličném Bělehradu 15. května 1440. Skutečnost, že novému panovníku jsou teprve tři měsíce, nehrála podstatnější roli. Většina uherské šlechty se hlásila k principu volitelnosti panovníka. Legitimita tak byla odvozena od rozhodnutí sněmu, a tím zejména uherské šlechty, která si nárokovala být hlavním politickým činitelem v zemi.³²

Čelním představitelem stavovské opozice vůči Habsburkům a tedy i Ladislavu Pohrobkovi se stal Jan Hunyadi, který se prostřednictvím sňatku s Alžbětou Szilágyi dostal mezi přední magnátské rody v Uhrách. Jeho majetky se rozprostíraly na jihu Uher, na úrodných nížinách za řekou Tisou.³³ Hunyadi nebyl ze starobylého rodu, ale proslavil se svými vojenskými schopnostmi zejména v bojích s Turky a zajistil si tím v Uhrách značnou oblibu.³⁴ Hunyadi mu nechyběly ani schopnosti diplomatické. Ochotného spojence našel v Ujlakim a společně vytvořili protiváhu k Jiskrově vzrůstající moci.³⁵

Jiskra se snažil ve spolupráci s dalšími hlavními kapitány Rozgoněm a Bebekem o zajištění bezpečnosti v uherském království, a to proti vnějším i vnitřním nepřítelům.

Potřeba častých diplomatických jednání vedla Jiskru k častým cestám v rámci Uher i do okolních zemí. Na mnohých důležitých jednáních, která probíhala současně, se tak nechával zastupovat svými hejtmany. Podobně tomu bylo i 8. července 1445, kdy probíhalo jednání ve Snině, kterého se účastnili Emerich Bebek a Jiří Rozgón a Jiskru zastupoval Mikuláš Brcál z Dobré.³⁶ Jiskra se v tu dobu zdržoval v Bratislavě, kde jednal s Pankrácem a Michalem Országem o míru.³⁷

Jiskra v této době chystal cestu do Rakous za králem Ladislavem. Na jednáních s uherskou šlechtou probíhajících 16. července se nechal zastupovat kežmarským kapitánem Mikulášem Brcálem z Dobré.³⁸ Bodů na programu jednání bylo hned několik. Jedním z nich byla i snaha dořešit některé majetkoprávní spory, které s příchodem Jiskry a jeho armády do Uher vznik-

³² SOPKO, J.: c. d., s. 110.

³³ KUBINYI, András: *Matyás király*. Budapest 2001, s. 12.

³⁴ SOPKO, J.: c. d., s. 174.

³⁵ Tamtéž, s. 170.

³⁶ IVÁNYI, Béla (ed.): *Bártfa szabat királyi város levéltára 1319–1526* (dále jen *Bártfa szabat*). Budapest 1910, č. 428, s. 75.

³⁷ HORVÁTH, Mihályi (ed.): *Magyar regesták II. A Szepeszi kaptalan, Jászai s Leleszi konventek, Kassa és Sopron városok s több magánosok levéltáiról s gyűjteményeiből*. In: EÖTVÖS, József – CZENERGY, Antal a kol. (edd.): *Magyar történelmi tár IX*. Pesten 1861, č. 91, s. 147–148.

³⁸ TELEKI, József (ed.): *Hunydiak kora magyarországon X.* (dále jen *Hunydiak kora*). Pesten 1853, č. 74, s. 164.

ly. Předně měl Jiskra vydat ty hrady a tvrže, které vojensky obsadil a dosud k nim nezískal vlastnická práva.³⁹

Dalším bodem bylo dohodnout společný postup pro chystaný sněm v Pešti. Tato jednání dokazují přímou snahu vystupovat v rámci správy království jednotně s důrazem na zachování míru a vnitřní bezpečnosti.⁴⁰ Konala se zde také jednání a přípravy k vyslání poselstva do Polska. Pohraniční spory mezi Polskem a uherským královstvím byly definitivně dořešeny při jednáních v Krakově koncem července 1445. Jiskra se neúčastnil jednání přímo, ale v rámci uherského poselstva angažoval Mikuláše Brčála z Dobré, který zde zastupoval Jiskru s jeho městy a hrady. 20. července 1445 byl potvrzen mír mezi uherským králem Ladislavem Pohrobkem a polským králem Kazimírem.⁴¹ Oblast 13 spišských měst zálohovaná Polsku se správním centrem ve Staré Lubovni zůstala nadále v polských rukou.⁴²

Jiskra se 14. června 1445 zdržoval ve Zvolenu. Odtud se vypravil přes Bratislavu do Rakous.⁴³ Ve stejné době se navrátil římský král Fridrich IV. se svým dvorem do rezidence ve Vídeňském Novém Městě. S ním se zde zdržoval jeho chráněncem král Ladislav Pohrobek.⁴⁴ Jiskra se ve Vídeňském Novém Městě zdržoval přinejmenším od 12. července 1445, když odtud informoval svá města o připravovaném sněmu v Pešti, kam se chtěl později sám vypravit.⁴⁵ V této době přicházeli k římskému králi Fridrichovi IV. do Vídeňského Nového Města mnozí Češi, aby mohli spatřit krále Ladislava Pohrobka.⁴⁶ Jiskra se během svého pobytu s králem Ladislavem setkal. O průběhu celého setkání nás podrobně informuje očitý svědek Aeneas Silvius Piccolomini.

³⁹ HORVÁTH, M.: c. d., č. 111, s. 147–148.

⁴⁰ TELEKI, J.: *Hunydiak kora*, s. 164.

⁴¹ HORVÁTH, M.: c. d., č. 112, s. 149.

⁴² MARSINA, Richard (ed.) a kol.: *Dejiny Slovenska I. Do roku 1526*. Bratislava 1986, s. 389. Polská zástava z čas císaře Zikmunda zahrnovala panství Stará Lubovňa, hrad Podolinec, Hniezdne a města Spišská Belá, Lubica, Vrbov, Spišská Sobota, Poprad, Velká, Stráže pod Tatrami, Spišské Vlachy, Spišská Nová Ves, Ruskinovce, Spišské Podhradie, Matejovce a Tvarožná.

⁴³ Archiv hlavního města SR Bratislavy, Zbierka listín a listov, č. 2030, List z 14. června 1445.

⁴⁴ CHMEL, Joseph (ed.): *Regesta chronologico-diplomatica Friderici IV. Romanorum regis (Imperatoris III)*. Wien 1838, s. 19–195.

⁴⁵ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, AMB listy a listiny, sign. 438, List z 12. července 1445; S chybně zapsaným číslem archivního uložení listiny BUZINKAYOVÁ, Anna: *Písomnosti a kancelária Jána Jiskru z Brandýsa*. In: Slovenská archivistika, XVII, č. 1, Bratislava 1982, s. 85.

⁴⁶ SILVIUS, Aeneas: *Historia Bohemica*. In: MARTÍNKOVÁ, Dana – HADRAVOVÁ, Alena – MATL, Jiří – ŠMAHEL, František (ed.): *Fontes rerum Regni Bohemiae I. Historie Česká*. Praha 1998, s. 194, píše: „Venere plurimi ex Bohemis ad Fridericum visendi regis gratia, inter quos Georgius cognomine Giscra“.

Když Jiskra vstoupil, poklekl před mladým králem a políbil mu ruku. Protnul k němu řeč, která odrážela nepochybně velké dojetí nad tímto setkáním. Zmínil nebezpečí, která pro něj podstoupil, včetně ran utrpených v bojích, a své jizvy si vzal za důkaz. Připomněl, že sloužil již jeho otci Albrechtovi. Jiskrovy služby může králi odejmout pouze jeho smrt. Závěrem v žertu dodal, jakou mu dá odměnu za věrné služby? Pětiletý Ladislav uchopil měšec svého komorníka k udílení almužen a šest drobných mincí, které v něm našel, daroval Jiskrovi. Ten si později nechal tyto mince zasadit do zlata a nosil je na krku stále při sobě jako připomínku královské přízně.⁴⁷

Jiskra patřil k významným osobnostem své doby, a proto se na něj obračeli z různých důvodů mnozí šlechtici. Z Čech se takto na něj obrátil listem 10. srpna 1445 Aleš Holický ze Šternberka, který se chtěl dozvědět novinky z Uher a přihlásil se spolu se svými přáteli ke straně krále Ladislava. Chtěl se dozvědět rovněž o polském králi (Vladislav III.), o jehož osudech nepřestaly kolovat od prohrané bitvy u Varny doposud nejružnější zvěsti. O Jiskrovi případné odpovědi nic nevíme.⁴⁸ V této době byl již na cestě na chystaný sněm. Vracel se zpět přes Bratislavu na jím ovládané území. Odtud zamířil pravděpodobně v druhé polovině srpna na chystaný sněm.⁴⁹ O jeho přítomnosti na sněmu víme z listu psaném v Budíně 25. srpna 1445.⁵⁰ Ze sněmu se vypravil zřejmě přímo do Vídně. 15. září odtud psal do města Bardejova a informoval o pozici krále Ladislava.⁵¹ Ten se zde nacházel stále pod ochranou svého opatrovníka římského krále Fridricha IV., který sem svolal sjezd týkající se Uher a krále Ladislava. Jiskra přijel zřejmě mezi prvními. Fridrich IV. vydal ochranný glejt pro uherské poselstvo v čele s Mikulášem Ujlakim až 16. září 1445. Jiskra i Fridrich IV. měli tak dost času se domluvit na společném postupu při jednání. Uherské poselstvo tak odjelo bez krále i svatoštěpánské koruny.⁵²

Jiskra byl 2. prosince 1445 ve Zvolenu. Víme to z jeho listiny. V ní ještě doznívá doba nedávných bojů s Pankrácem ze Sv. Mikuláše. V listině potvrdil panoši Janu Makoverovi ze Senice, že mu dluží 200 zlatých za věrnou

⁴⁷ Tamtéž, s. 196.

⁴⁸ AČ II., č. 25, s. 20–21.

⁴⁹ UHLIRZ, Karl (ed.): *Quellen zur Geschichte der Stadt Wien II.* Wien 1900, č. 3111, s. 263–264.

⁵⁰ Tamtéž, č. 3113, s. 264.

⁵¹ IVÁNYI, B.: *Bártfa szabat*, č. 436, s. 76.

⁵² CHMEL, Joseph (ed.): *Regesta chronologico-diplomatica Friderici IV. Romanorum regis (Imperatoris III.)*. Wien 1838, č. 1960, s. 196.

službu a slíbil náhradu tří koní, o které přišel v bojích.⁵³ O dva měsíce později vypukly boje nové. Ze zápisu Vratislavské kroniky víme, že Jiskra unikl 2. února 1446 jen těsně zajetí, když bylo napadeno jeho město Topolčany. Jiskra se v okamžiku útoku zdržoval pravděpodobně v pevnůstce situované uvnitř města. Zprávu o útoku na „hrad“ je nutné vnímat jako útok na tuto pevnůstku, protože hrad Topolčany nebyl v jeho držení. Jiskra se zachránil útekem, ale město bylo vypáleno. Je jisté, že tento přepad nemohl nechat bez odvety.⁵⁴ Od počátku čelil silnému a dobře připravenému útoku. Pankrác ze Sv. Mikuláše se pustil do plenění Jiskrových majetků na západě. S jistým zpožděním ho následovali polští šlechtici Petr a Mikuláš Komorovští, kteří napadli jeho majetky ze severu v prostoru Spiše.⁵⁵ Jiskra byl zprvu donucen se pouze bránit. Obrat v střetnutí se projevil až v květnu 1446, kdy shromáždil dostatek jednotek a přešel s nimi do protiútku.⁵⁶

Slovenský historik Jozef Špirko velice správně podotýká, že nikdo nemohl v této době Jiskru jednoduše vyhnat, protože měl v Uhrách majetky darované královnou Alžbětou. Jediné, čeho mohl Jan Hunyadi dosáhnout bez boje, bylo vyplacení Jiskrových žoldnéřů, což je úvaha vcelku správná. Myslím si, že Hunyadi se rozhodl získat Jiskrovy majetky pro sebe a své straníky, a tak posílit svůj vliv. Tomu nasvědčuje i útok Pankráce a Komorovského na Jiskrovy majetky, který Hunyadi podnítil. Nyní se schylovalo k přímému střetu mezi Jiskrou a Hunyadim na bojišti.⁵⁷

3 Ohrožení Jiskrova kapitanátu a střet s gubernátorem

Jiskra vzdoroval po vojenské stránce více než zdatně, ale začal ztrácet proti Janu Hunyadimu diplomaticky. Většina uherské šlechty si přála zastavit neustálé boje. Správa země pomocí sedmi hlavních kapitánů se ukázala být neefektivní, proto byl do čela země zvolen sněmem 5. června 1446 za gubernátora (nejvyššího správce) Jan Hunyadi. Funkce hlavních kapitánů nebyly

⁵³ Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, Tom. 1, Fons 37, Fasc. 1, N. 8, List z 2. prosince 1445.

⁵⁴ ŠIMEK, František – BARTOŠ, František Michálek (edd.): *Staré letopisy české. Z Vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Praha 1937, s. 103–104. K Topolčanům PLAČEK, M. – BÓNA, M.: *Encyklopedie*, s. 306.

⁵⁵ Bratři Komorovští měli v držení hrady Stará Ľubovňa a Podolinec. ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 55, pozn. 113.

⁵⁶ AČ II., č. 4, s. 411.

⁵⁷ BONFINIUS, Antonius: *Rerum hungaricarum decades quingue*. Typis. Leopoldus Franciscus Landerer. Budaë 1770, s. 367; ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 55.

zrušeny, ale byly podřízeny gubernátorovi. Jiskrův vliv na politiku uherského království tak byl výrazně omezen. Utrpěl tak první velkou diplomatickou porážku během svého dosavadního působení v Uhrách.⁵⁸

Jiskrova moc ve správě uherského království byla tedy sněmem omezena, ale z jeho rozhodnutí měl i nadále držet královské majetky, které měl v osobním držení. Ze zprávy Kašpara Šlika z 16. července 1446 se o Jiskrovi dozvídáme, že dostal čtyři hrady dědičně a ostatní měl držet do královy plnoletosti. Jiskrovi bylo tedy znovu potvrzeno jeho panství v Horních Uhrách. To ukazuje, že uherská šlechta ve své většině nestála proti Jiskrovi. Měl dokonce přijet na sněm do Pelhřimova.⁵⁹ Jakým způsobem chtěl zasáhnout do diplomacie Českého království, se již nedozvíme, protože se zmíněného sněmu pro nepříznivou situaci v Uhrách nezúčastnil.⁶⁰

Vedle bojů s Jiskrou a s Turky se gubernátor Jan Hunyadi snažil dostat pod svůj vliv postupně celé uherské království. Když neuspěl proti Jiskrovi zbraněmi, uzavřel s ním příměří na tři roky.⁶¹ Ze zápisu této dohody z 13. září 1446 je zřejmá Jiskrova přítomnost v Budíně. Zde došlo tedy k přímému jednání mezi Jiskrou a gubernátorem. Krom dohodnutého míru si měl Jiskra podržet své hrady a města, které držel. Dle dohody na něj má být pohlíženo jako na jednoho z domácích obyvatel. Tím je fakticky potvrzeno jeho místo mezi uherskou šlechtou. Zajímavé je, že Jiskra zde za centrum své moci jmenuje hrad Zvolen.⁶² Toto označení nebylo náhodné. Zvolen byl správním centrem zvolenské župy, do které patřila báňská města se svými zlatými a stříbrnými doly.⁶³ Jiskra se před Janem Hunyadim musel mít na pozoru. Hunyadi bral tuto dohodu pouze za dočasnou a vynucenou okolnostmi. Nepřímo podnikl akci proti Jiskrovi na diplomatickém poli. Jiskra byl hlavním stoupencem Habsburků v Uhrách. Zejména od římského krále Fridricha IV. mohl očekávat v diplomatické rovině všemožnou podporu.⁶⁴ Hunyadi už během října

⁵⁸ AČ II., č. 5, s. 413; URBÁNEK, R.: *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 25.

⁵⁹ AČ II., č. 5, s. 413; URBÁNEK, R.: *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 25.

⁶⁰ PALACKÝ, František (ed.): *Archiv Český čili staré památky české a moravské I.* (dále jen AČ I.). Praha 1840, č. 20, s. 294–296; PALACKÝ, F.: *Dějiny národu*, s. 127–128.

⁶¹ MARSINA, Richard – ČIČAJ, Viliam – KOVÁČ, Dušan – LIPTÁK, Lubomír: *Slovenské dejiny*. Martin 1992, s. 56.

⁶² TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, č. 32, s. 384–386; tamtéž, č. 33, s. 386–338: „dominus Johannes Giskra, unus ex nobis tamquam regni nativus incola“.

⁶³ MATUNÁK, Míchal: *Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice*. Kremnica 1928, s. 342–343.

⁶⁴ V roce 1444 potvrdil Fridrich IV. potvrdil Jiskrovi držbu jeho majetků. LICHNOWSKI, Eduard Marie (ed.): *Geschichte des Hauses Habsburg VI.* Wien 1842, č. 752, s. 80; ŠIMEK, František (ed.): *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*. Praha 1937, s. 103.

1446 získal na mezinárodním poli spojence v papeži Evženu IV.⁶⁵ Jiskra se tím těsněji přimkl k Fridrichovi, a když do Vídeňského Nového Města dorazilo poselstvo žádající opět vydání Pohrobka i svatoštěpánské koruny, byl zde i Jiskra, připravený zmařit snahu o jeho vydání a případnou novou korunovaci. Ani tento pokus se uherské šlechtě nezdařil.⁶⁶ Krátce na to napadl Jan Hunyadi pod záminkou nevydání svatoštěpánské koruny a krále Ladislava Jiskrova ochránce, římského krále Fridricha IV. Vpád uherského vojska se omezil pouze na plenění u Vídně a z vojenského hlediska nedosáhl žádného výraznějšího úspěchu. Přesto výrazně tento vpád přispěl k posílení sebevědomí uherské šlechty.⁶⁷

Z rozhodnutí účastníků březnového uherského sněmu byly v roce 1447 definitivně zrušeny funkce všech sedmi hlavních kapitánů.⁶⁸ Tím skončila i Jiskrova funkce hlavního kapitána. Jiskra se však svého postavení odmítal vzdát. Toto rozhodnutí přispělo k soustředění moci v rukou Jana Hunyadiho a k vyostření sporů mezi Jiskrou a uherskou šlechtou.⁶⁹

4 Jiskrovo panství v Uhersku

Během let 1445–1451 dosáhlo Jiskrovo panství své největší rozlohy. Jeho panství se rozkládalo na dnešním středním a východním Slovensku, kde ovládal rozsáhlé oblasti ať už přímou držbou, nebo prostřednictvím svých služebníků. Nejdůležitějším článkem Jiskrova postavení byla královská města. Na středním Slovensku to byla báňská města s centrem v Kremnici a na východě zejména Bardejov, Levoča, Prešov a Košice. Jiskra si za své mocenské centrum na východě zvolil Košice.⁷⁰ Volba na toto královské město nepadla náhodou. Košice byly kvetoucím obchodním centrem na cestě mezi Budínem a Krakovem. Význam města odrážel opakované snahy o jeho dobytí ze strany straníků polského a uherského krále Vladislava během občanské války. V těchto nelehkých chvílích obyvatelé města vždy osvědčili Jiskrovi

⁶⁵ FEJÉR, Georgius: *Joannis Corvini Hunyad*. Budae 1844, č. 29, s. 97–98.

⁶⁶ AČ II., č. 3, s. 409–410.

⁶⁷ SOPKO, J.: *c. d.*, s. 185–186 a 339, pozn. 263.

⁶⁸ MARSINA, R. – ČIČAJ, V. – KOVÁČ, D. – LIPTÁK, L: *c. d.*, s. 56.

⁶⁹ AČ II., č. 5, s. 413; URBÁNEK, R.: *Konec Ladislava Pohrobka*, s. 25.

⁷⁰ PALACKÝ, F.: *Dějiny národu*, s. 446; KRIŽKO, Pavel: *Z dejín banských miest na Slovensku*. Bratislava 1964, s. 304.

věrnost.⁷¹ Košice stejně jako Kremnice měly svou mincovnu. Také zde nechal Jiskra v letech 1440–1452 razit mince se jménem krále Ladislava Pohrobka.⁷² Potřeba peněz dohnala Jiskru 13. května 1451 k pronajmutí práva ražby v košické komoře Pavlovi Modrárovi a Augustinu Grenicerovi za 5000 zlatých na jeden rok.⁷³ Legenda na minci měla být přitom zachována v této podobě: Moneta Ladislai Dei G. R. Ungarie. Avers nese dvojitý kříž. Reverz čtverodělený erb s břevny, českým lvem, rakouským štítem a moravskou orlicí. Dále má každá mince nést značku C (Cassovia) pro košickou mincovnu a iniciálu komorního grófa. Ať už byla potřeba peněz ze strany Jiskry sebevětší, nelze mu upřít zjevnou starost o košické mincování dané přesně vymezenými podmínkami ražby.⁷⁴

Druhým mocenským centrem bylo město Kremnica. Jak vyplývá ze smlouvy z 10. srpna 1443, měl kapitán Kremnice pod sebou podřízená nejen bánská města (Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Pukanec a Ľubetová), ale také hrady Lupča, Zvolen, Viglaš, Revište, Šašov, Kamenec a Novou pevnůstku (novobanskou). Zejména podřízení župního hradu Zvolen kapitánu Kremnice ukazuje význam, který Kremnici připadl za vlády Jiskry.⁷⁵

Hranice Jiskrova panství se vlivem válečných událostí měnily, alespoň rámcově je lze vymezit na západě městem Topolčany.⁷⁶ Odtud jižní hranici jeho panství tvořila Nová Baňa, Pukanec, Banská Štiavnica, Krupina, odtud procházela severně od Lučence k Rimavské Sobotě a k Rožňavě, Smolníku, Jasovu a Moldavě a stáčela se pozvolna k jihu do nitra Uher a pokračovala na území dnešního Maďarska k hradu Abov, opevněnému klášteru Telkibány a pak k Szerencsi a hrádku Tokaji zpět k severu k hradu Zemplínu a odtud dále na sever k hradu Chmeľov až k městu Bardejovu a polské hranici. V severozápadní Špiši procházela kolem 13 spišských měst. Z prostoru Levoče se táhla k Breznu a zpět do prostoru bánských měst na západě.⁷⁷

⁷¹ Košice byly obleženy v únoru a poté znovu v červenci 1441. PALACKÝ, F.: *Archiv Český říli staré památky české a moravské* III. (dále jen AČ III.). Praha 1844, č. 24, s. 18–19; VACH, M.: c. d., s. 206.

⁷² BONFINIUS, A.: c. d., s. 341; PETÁCH, Emil: *Dejiny mincovania v Košiciach*. Košice 1986, s. 49.

⁷³ LUKAČKA, Ján: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou*. Bratislava 2004, s. 47.

⁷⁴ PETÁCH, E.: c. d., s. 52.

⁷⁵ Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, I 26, l. 15 a, Mírová smlouva z 10. srpna 1443; MATUNÁK, M.: c. d., s. 345–346.

⁷⁶ LUKAČKA, Ján: *Stredoveké Topolčany*. In: *Topolčany vo vrstvách vekov*. Topolčany 1997, s. 116.

⁷⁷ Archív mesta Košice, Schwarzenbachiana, Nr. 232, List ze 7. února 1444; K výčtu měst držících s Jiskrou – Archív mesta Košice, fond Supplementum schramianum 1440–1444–1445,

5 Změna vztahu mezi Janem Jiskrou a jeho hejtmanem Janem Talafúsem

Jiskrovo působení v Uhrách bylo úspěšné díky jeho skvěle vycvičeným žoldněřům a zkušeným vojenským velitelům, na jejichž věrnost a poslušnost se mohl spoléhat.

Rok 1447 přinesl pokračování bojů, které s přestávkami vedli Jiskrovi čeští válečníci již sedm let.⁷⁸ Začala se na nich projevovat únava a objevil se i případ neuposlechnutí rozkazu ze strany Jiskrova hejtmana Talafúse.⁷⁹ Na Velikonoční pondělí (10. 4.) 1447 se sešel Jiskra na Bujaku s gubernátorem Janem Hunyadiem a dalšími uherskými šlechtici, aby spolu jednali o udržení míru. Zdá se, že ještě v průběhu jednání zahájil Jiskrův hejtman Jan Talafús z Ostrova válku, a to výslovně proti Jiskrovi rozkazu, jak o tom Jiskra sám informoval v listu z 15. dubna do Prešova.⁸⁰ Ať už byl důvod porušení rozkazu ze strany Talafúse jakýkoli, snažil se Jiskra této neposlušnosti učinit přítrž. Nesvornost uvnitř Jiskrova tábora by vzhledem k vnějšímu ohrožení ze strany Jana Hunyadiho měla tragické důsledky.⁸¹ Do hry tedy vstupuje možnost těsnějšího připoutání Talafúse k Jiskrovi formou sňatku realizovaného roku 1447. Pro tuto možnost hovoří především Jiskrovo oslovení, kdy Talafúse nazývá přímo svým švagrem.⁸² Určitě nejde o zdvořilostní frázi. Toto oslovení se s odstupem několika let opakuje znovu.⁸³ Méně jisté je, na základě kterého sňatku bylo toto spříznění realizováno? Myslím si, že se tak stalo na základě sňatku Jiskry a Talafúsovy sestry. Tuto teorii by podpořila skutečnost, že Jiskra v roce 1446 ovdověl.⁸⁴ Talafús byl již ženat s Žofií ze Sán. Zbývá tedy pouze možnost, že si Jiskra vzal Talafúsovu sestru.⁸⁵ Doposud nejpřesněji danou situaci interpretoval Jiří Jurok, který toto manželství

část A, s. 19, Nr. 19.180, Kniha válečných počtů města Košic; TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszitai*, č. 33, s. 386–387.

⁷⁸ MAYER, György: *Giskra és huszitái*. Budapest 1886, s. 12–13.

⁷⁹ IVÁNYI, Béla (ed.): *Eperjes szabad királyi város levéltára*. Szeged 1931, č. 312, s. 143.

⁸⁰ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, MMB listy a listiny, sign. 234, List z 15. dubna 1447.

⁸¹ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, MMB listy a listiny, sign. 485, List z 28. dubna 1447.

⁸² Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, MMB listy a listiny, sign. 496. List z 30. srpna 1447.

⁸³ CHALOUPECKÝ, Václav (ed.): *Středověké listy ze Slovenska*. Bratislava – Praha 1937, s. 55.

⁸⁴ Jiskrovou první doloženou manželkou byla neteř Šimona Rozgoně, kterou si vzal roku 1442. SZENTPÉTERY, Emericus (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum II*. Budapestini 1938, s. 286; Jiskrova žena z rodu Rozgonů zemřela v roce 1447. ŠPIRKO, J.: c. d., s. 67, pozn. 176.

⁸⁵ Talafús se jako dědic Čapka ze Sán psal od roku 1445 po jeho hradu Hukvaldy. SASINEK, František Vítazoslav: *Slovanskí válečníci XV.–XVII. století – Jan Talafús*. In: *Letopis Matice Slovenskej*, 8, sv. 2., č. 27. Turčianský sv. Martin 1871, s. 12; Přesnou dobou sňatku Talafúse

kladl před rok 1451.⁸⁶ Toto manželství trvalo také krátce, protože roku 1450 Jiskra znovu ovdověl.⁸⁷

6 Boje s Pankrácem a obrácení Petra Komorovského

I přes obnovení jednoty mezi Jiskrou a Talafúsem vyšla Talafúsova akce Jiskru dosti draho. Nejednoty v Jiskrově táboře mistrně využil Pankrác ze Sv. Mikuláše, který napadl se svým vojskem mezitím Kremnici. Jiskra spěchal Kremnici na pomoc, ale přišel pozdě. Dne 28. dubna 1447, kdy Jiskrovo vojsko dorazilo do Kremnice, mohl Jiskra pouze informovat svá města o jejím vypálení.⁸⁸ Přesto nebyl úspěch útočníků úplný, protože většina měšťanů se ukryla i se svými majetky na hradě v Kremnici tyčícím se nad městem a sem byla přenesena také větší část zásob zlaté a stříbrné rudy zpracovávané v zdejší městské mincovně.⁸⁹

Během května 1447 napadl Pankrác ze Sv. Mikuláše spolu s Petrem a Mikulášem Komorovským kostel v Banské Bystrici. Jiskra je však záhy donutil k ústupu. Při této akci byl zajat Petr Komorovský.⁹⁰ Velký podíl na dalších bojích měli Jiskrovi hejtmané Talafús a Mikuláš Brcál, kteří ochránili Štiavnik a Spišský Štvrtok a zmařili snahu osvobodit Petra Komorovského z Jiskrova zajetí. Zahnali pak společně útočníky až k Spišské Sobote. Dne 21. července 1447 se sešli spolu Jiskra a Jan Hunyadi v Rimavské Sobote a opět potvrdili mírovou smlouvu, ke které se zavázali už dříve 13. září 1446. Boje s Hunyadim a jeho spojenci ustaly.⁹¹ Během jednání byla Jiskrovi opět potvrzena držba jeho měst a hradů.⁹²

30. srpnu 1447 Jiskra píše, že jeden z bratrů Komorovských se proti němu chystá zaútočit. Muselo jít o Mikuláše, protože jeho bratr Petr byl stále v Jis-

si není jistý. PAPAÍK, David: *Jan Čapek ze Sán. Jezdec na konec světa. Vojevůdce kondotiér a zbohatlík 15. století*. České Budějovice 2011, s. 159.

⁸⁶ Nejisté se o Talafúsovi jako o možném Jiskrovi švagru zmínil URBÁNEK, Rudolf.: *K historii doby Jiskrovy na Slovensku a východní Moravě*. Praha 1940, s. 61; Podrobněji interpretuje JUROK, J.: *Příčiny, struktury*, s. 235.

⁸⁷ TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 246.

⁸⁸ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, MMB listy a listiny, sign. 485, List z 28. dubna 1447; regest listiny vydal IVÁNYI, B.: *Bartfá szabád*, č. 476, s. 82; ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 61.

⁸⁹ LAMOŠ, Theodor: *Sídelný zemepis Kremnice*. Bratislava 1948, s. 153 a 172.

⁹⁰ SASINEK, František Vítazoslav: *Slovanskí válečníci XV.–XVII. storočia – Komorovskí*. I. Letopis Matice Slovenskej, 8, sv. 2., č. 27. Turčianský sv. Martin 1871, s. 14–15.

⁹¹ ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 60–62.

⁹² ZICHY, Francisci (ed.): *Codex diplomaticus IX*. Budapest 1899, č. 129, s. 169–170.

kově zajetí. Jiskra byl v této době v spišském městě Kežmarok. Dá se předpokládat, že vybaven zprávami o přípravách nepřítele jistě zajistil, aby byly nepřátelské přípravy v zárodku zmařeny. O nějaké větší vojenské akci totiž prameny mlčí.⁹³ Výsledkem úspěchů Jiskrových zbraní bylo získání Petra Komorovského za spojence. Ten se přiklonil na vítěznou stranu a patrně se tímto přechodem také vyhnul zaplacení vysokého výkupného za své propuštění. Jiskra tak v osobě tohoto šlechtice polského původu v prostoru žup Spiš a Liptov získal výraznou vojenskou oporu.⁹⁴ Definitivním úspěchem pro Jiskru byla pak mírová dohoda mezi ním a polskou královnou Žofií z 2. března 1448, která zaručila kupcům z obou zemí opět klidný přechod uhersko-polské hranice.⁹⁵ Uvážíme-li, že Jiskra se bez výběru různých poplatků a půjček od svých měst neobešel, bylo pro něj opětné oživení obchodu s Polskem prioritou.⁹⁶

Na počátku roku 1448 se tedy situace pro Jiskru vyvíjela příznivě. Jeho největší nepřítel Jan Hunyadi byl plně zaměstnán přípravami na boj s Turky a tak s výjimkou Pankráce mu nehrozilo žádné přímé nebezpečí.⁹⁷ Ve finanční rovině vedl spor o výběr královských příjmů s Jiřím Rozgoněm a Michalem Országem. Ti odmítali vybrat a odvést poplatky ze svých majetků v Jiskrou ovládaných župách. Situace to byla sice nepřijemná, ale sama o sobě ho přímo neohrožovala. Ukazuje však, že Jiskrovy dřívější spojenecké vztahy s Jiřím Rozgoněm vzaly definitivně za své.⁹⁸

Jiskra byl považován za významnou osobnost uherského království, a proto nepřekvapí, že se na něj obrátil listem z 27. června 1448 s přímluvou i nejmocnější katolický velmož v Čechách Oldřich z Rožmberka, aby se přičinil o propuštění syna Přibíka z Klenového.⁹⁹ Zajímavá je především Jiskrova odpověď, kde se k tomu zavazuje. Krom toho informuje Oldřicha o novinkách z Uher, především o chystaném sjezdu v Bratislavě a ujišťuje ho o svém přátelském vztahu. O Jiskrovi víme, že se zdržoval 2. července 1448 ve Vídni. Je pravděpodobné, že se Jiskra tohoto sněmu také sám zúčastnil.¹⁰⁰

⁹³ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, MMB listy a listiny, sign. č. 496, List z 30. srpna 1447.

⁹⁴ SASINEK, František Vítázoslav: *Slovanskí válečníci XV.–XVII. storočia – Komorovskí*. In: *Letopis Matice Slovenskej*, 8, sv. 2., č. 27. Turčianský sv. Martin 1871, s. 15.

⁹⁵ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, AMB listy a listiny, sign. č. 507, List z 2. března 1448.

⁹⁶ Archív mesta Košice, Schwarzenbachiana, Nr. 232, List ze 7. února 1444.

⁹⁷ ŠPIRKO, J.: *c. d.*, s. 60.

⁹⁸ Štátny archiv Prešov, pobočka Bardejov, AMB listy a listiny, sign. č. 496, List z 30. srpna 1447.

⁹⁹ AČ III., č. 68, s. 45.

¹⁰⁰ Státní oblastní archiv v Třeboni (dále jen SOA Třeboň), fond Historica, sign. 1028; AČ III., č. 69, s. 45–46, List z 2. července 1448.

S ochotou Čechů působit v cizích vojenských službách bylo spojeno i riziko zajetí. Rodiny zajatých českých žoldnéřů se často obracely o přímlovu také k církevním institucím, které mohly snadněji v této věci dosáhnout pomoci i od tak mocných šlechticů, jakým byl Jiskra.¹⁰¹

Stále zbývalo dořešit Jiskrův vztah k Pankráci ze Sv. Mikuláše. K jednání mezi nimi došlo 2. března 1448 a poté zavládlo napjaté příměří.¹⁰² K uzavření míru došlo až po jednání v Kremnici 4. května 1449. Jiskra se svými městy, služebníky a straníky bratry Mikulášem a Petrem Komorovským, Joštem z Košavy, bratry Janušem a Ladislavem Rykolfy z Kamenice a Petrem Kollarrem uzavřeli „pravý, křesťanský a věčný mír“ s Pankrácem ze Sv. Mikuláše. Očekávaný klid ale pro Jiskru nenastal.¹⁰³ Hrozilo mu naopak nové vážnější nebezpečí ze strany gubernátora. Mnozí uherští šlechtici se začali obávat vzrůstající moci Jana Hunyadiho. Kryli úmyslně některé přečiny Jiskrových žoldnéřů a úspěšně vehnali oba rivaly do nového válečného konfliktu s úmyslem z něho těžit.¹⁰⁴

7 Střet Jiskry a gubernátora Jana Hunyadiho

Jan Hunyadi shromáždil vojsko už kolem 15. srpna a rozkázal kapitánu Sororinu Czakelovi, aby vyrazil proti Košicím. Jiskra porazil 5. září 1449 vojsko vedené Hunyadovým švagrem Székelym a kapitánem Sororinem Czakelem u vesnice Drienov (Somos) mezi Košicemi a Prešovem. Kapitán Czakel i Szekely padli a mnozí z Uhrů skončili v Jiskrově zajetí.¹⁰⁵ Také gubernátor Jan Hunyadi zaznamenal jistý úspěch, když dobyl Jiskrovu tvrz Moldavu. Následně nařídil s přeživšími obránci krutě zúčtovat. Nechal jim useknout nos, vypíchnout oko a useknout obě ruce. Taková brutalita však vedla jen k většímu odhodlání ze strany Jiskrových vojáků pokračovat v boji a za žádných okolností se nevzdát. Od Moldavy zamířil Hunyadi s vojskem k hradu Viglaš a odtud přímo ke Kremnici, jejíž okolí poplenil. Zde se s ním Jiskra střetl.¹⁰⁶

¹⁰¹ SOA Třeboň, fond Historica, sign. 973, List z 29. října 1447.

¹⁰² Štátní archiv Prešov, pobočka Bardejov, AMB listy a listiny, sign. č. 507, List z 2. března 1448.

¹⁰³ AČ IV., č. 2, s. 330–331.

¹⁰⁴ BONFINIUS, A.: c. d., s. 373; ŠPIRKO, J.: c. d., s. 64.

¹⁰⁵ Neuvádí v čele vojska kapitána Czakela. PALACKÝ, F.: *Dějiny národu*, s. 448; KATONA, Stephano: *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata VI.* (dále jen *Historia critica*). Ordine 13., Pars 2. Budae 1750, s. 668–669. Přináší o něco podrobnější informace o tažení i bitvě.

¹⁰⁶ KATONA, S.: *Historia critica*, s. 669; URBÁNEK, R.: *Pohrobek*, s. 24.

Jiskra Hunyadiho porazil, ale chybí nám informace o průběhu bitvy. Krátce poté se blýskl novým úspěchem tentokrát proti Pankráci, kterému porazil na neznámém místě pět set jízdních. Koncem září byl tak výsledek tohoto střetu rozhodnut.¹⁰⁷

Mír mezi Jiskrou a uherskou šlechtou byl uzavřen už 1. října 1449, ale trvalo nějaký čas, než ho uposlechli všichni zúčastnění. Jiskrův zvolenský hejtman Jorg ze Schwabisdorfu si v této souvislosti stěžoval na vojenské akce města Krupiny, které během bojů od Jiskry odpadlo a pokračovalo v boji ještě po uzavření míru.¹⁰⁸ Obava z obnovení nepřátelství zřejmě vedla k odložení jednání o propuštění zajatců na konec října. Jiskra se 29. října 1449 zdržoval ve Zvolenu, odkud napsal list olomoucké kapitule, ve kterém slíbil vyslat posly k Pankráci ze Sv. Mikuláše, ke gubernátorovi Janu Hunyadymu i k prelátům uherským a jiným pánům, kteří drželi zajatce, na kterých olomoucké kapitule záleželo. Slíbil také, že kapitolu bude informovat o jejich odpovědi. Jiskra sklízel v této době mnohé úspěchy a mohl si dovolit pomoci osvobodit zmíněné zajaté. Sám v té době držel mnoho zajatců, na kterých záleželo naopak straně Hunyadovců.¹⁰⁹

V březnu 1450 pak byla uzavřena mírová smlouva v Mezőkővesd nedaleko Jágru, kde bylo Jiskrovi potvrzeno jeho stávající panství a Jan Hunyadi se zavázal mu vyplatit staré závazky. Hunyadi však dohodu o vyplacení peněz nedodržel. Jiskra se tedy necítil vázán dodržet mírovou smlouvu.¹¹⁰

8 Bratříci a jejich proměnlivý postoj k Janu Jiskrovi z Brandýsa

Hnutí Bratříků vzniklo v padesátých letech 15. století. Podmínky ke vzniku a rozvoji tohoto hnutí byly dány nerespektováním dohod a vzájemnou nedůvěrou mezi Jiskrou a gubernátorem Janem Hunyadim a z toho vznikaly rozbroje a války. Nejprve byla porušena dohoda z 13. 9. 1446 uzavřená mezi Jiskrou a uherskými magnáty, která zaručovala Jiskrovi příslušnost k uherské šlechtě a práva majetková a politická. Od té doby sužovaly Horní Uhry téměř nepřetržitě války a rozbroje, které vyhovovaly neklidným živilům a daly později vzniknout tomuto hnutí. Jiskra byl natolik zaměstnán bojem s gu-

¹⁰⁷ AČ II., č. 36, s. 267.

¹⁰⁸ Štátní archiv v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, Tom. 1, Fons 26, Fasc. 1, N. 15/16/a, List z 1. října 1449.

¹⁰⁹ SOA Třeboň, fond Historica, sign. 973 A.

¹¹⁰ TELEKI, J.: *Hunydiak kora*, s. 256–257, č. 119; TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 245–246.

bernátorem a jeho spojenci, že neměl čas proti nim zasáhnout.¹¹¹ Od roku 1447 přibývá množství lapků, proti kterým nemá kdo účinně zakročit.¹¹² Část těchto lapků a nespokojenců z Jiskrova vojska stála u zrodu hnutí Bratříků, i když samotný název Bratřici je třeba spojit až s jejich samostatným vystoupením v roce 1453. V tomto smyslu se také vyslovil významný český historik Rudolf Urbánek.¹¹³

Bratřici byli pestrou směsicí národností: Slováků, Poláků, Rakušanů, i když jejich základem byli Češi. Vše začalo, když špatně organizované houfy lapků a vojenských zběhů získaly roku 1450 vůdce v bývalém vojáku jiskrovců Petru Aksamitovi. Ten se v srpnu 1450 s Jiskrou ve zlém rozešel. Důvodem nepřátelství byla jakási křivda, které se na něm měl Jiskra údajně dopustit.¹¹⁴ Pro Jiskru nebyl odchod Aksamita nijak výraznou ztrátou. Aksamit s sebou vzal patrně jen několik nejbližších druhů. Situaci, ve které se po odchodu Jiskry ocitl, dokresluje asi nejlépe list, kde uvedl jako místo vydání „pod zelenou jedlí u chladného potoka v hlubokém údolí“, ve kterém slibuje Bardejovu pomstu za oběšení jeho druhů Vysackého a Petříka. Šlo tedy zpočátku o vojenskou sílu dosti pochybné kvality a pověsti, která byla pravděpodobně zpočátku jen větší družinou, se kterou organizoval drobné přepady.¹¹⁵ Většina členů pocházela nepochybně z nižších společenských tříd, a tak mělo formující se hnutí od počátku silný sociální rozměr.¹¹⁶ K tomu je nutné ovšem přidat také náboženský zápal, který fungoval jako další důležitá jednotící síla. Husitské myšlenky nalezly v Horních Uhrách živnou půdu.¹¹⁷ Obyvatelstvo vyčerpané nedávnou občanskou válkou bylo nakloněno husitským myšlenkám. Zejména na Spiši a v Šariši zapustilo husitské náboženství své kořeny; i když nešlo o masovou konverzi obyvatel k husitství, přesto vyvolal tento trend znepokojení a odvetné opatření u nejvyšších uherských hodnostářů. Důkazem je usnesení uherského sněmu v Pešti z 24. června 1449 snažící se o zničení husitského „kacířství“. Je zajímavé, že za centra šíření husitských myšlenek jsou jmenovány právě župy Šariš a Spiš na dnešním východním

¹¹¹ ŠPIRKO, J.: c. d., s. 58–61.

¹¹² Tamtéž, s. 61–62.

¹¹³ URBÁNEK, R.: *K 500. výročí*, s. 100.

¹¹⁴ Regest listiny Petra Aksamita z 14. srpna 1450. IVÁNYI, B.: *Bártfa szabat*, č. 585, s. 100; ŠPIRKO, J.: c. d., s. 82.

¹¹⁵ IVÁNYI, B.: *Bártfa szabat*, č. 86, s. 100.

¹¹⁶ HOFFMANN, F.: c. d., s. 45.

¹¹⁷ ŻABIŃSKI, Grzegorz: *Uwagi dotyczące niektórych aspektów pobytu wojsk Jana Jiskry oraz bratczyków na górnych Węgrzech w 15 wieku*. Práce hystoryczne, 126, roč. 1230, Warszawa 1999, s. 33.

Slovensku, tedy hlavní oblasti Jiskrova panství.¹¹⁸ Jiskra, ač katolík, užitím českých husitských žoldnéřů nepřímo přispěl k ukotvení husitského náboženství na území, které ovládal.¹¹⁹

Jediným centrem Bratříků, které přichází v úvahu pro sledované období, je tábor Haligovce. Právě zde uprostřed lesů na Haligovské skále zbudoval Aksamit za pomoci svých tehdy ještě nepočetných stoupenců svou první stálou základnu.¹²⁰ Právě díky vhodné zvolené poloze, při hranici s Polskem, a nedostupnosti, kterou poskytoval zdejší terén, bylo hnutí ve svých počátcích ušetřeno vážnějších hrozeb. Myslím si, že Jiskra by proti nim zasáhl jistě už během let 1450–1451. Mohu tak usuzovat z toho, že se snažil vždy chránit svá města a jejich obchodní zájmy, které Bratříci zákonitě narušovali, ale musel čelit vážnější hrozbě ze strany Jana Hunyadiho a jeho spojenců.¹²¹

9 Válečné přípravy Jiskry a Hunyadiho

Jiskra byl od počátku roku 1451 v nevýhodě. Už 13. dubna 1451 psal ze Zvolena svému hejtmanu Brcálovi a prosil ho o posily. Informoval, že se proti nim chystá Pankráč ze Sv. Mikuláše a Michal Ország, kteří si zřídili ležení u Topolčan. Boje s nimi zaměstnaly Jiskru až do 22. června 1451, kdy Pankráč požádal Jiskru o mír.¹²²

Nejtěžší boj přímo s gubernátorem Janem Hunyadim měl Jiskra teprve podstoupit. Nemyslel přitom pouze na obranu, ale někdy před prvním červencem 1451 obsadil klášter Šahy. Zde napsal list svým městům Košicím, Levoči, Bardejovu a Prešovu a žádal je o vojenskou pomoc.¹²³ Jiskra se pak 8. srpna z Brezna obrací na bardejovskou radu a informuje ji o tom, že mu mají přijít na pomoc proti gubernátorovi posily pod vedením Martina Brcála z Dobré, švagra Jana Talafúse z Ostrova a Jana Čapka ze Sán. Po jejich příchodu se chystal vytáhnout do pole. Zda všichni jmenovaní hejtmané skutečně

¹¹⁸ WAGNER, Carolus: *Analecta Scepusii I.* Wienae 1774, s. 29.

¹¹⁹ ŠKULTÉTY, Jozef: *Ján Jiskra a český jazyk na Slovensku*. In: Slovenské Pohľady, XXI, Turčianský Sv. Martin 1901, s. 343.

¹²⁰ ŠPIRKO, J.: c. d., s. 83, pozn. 40.

¹²¹ WOLKAN, Rudolf (ed.): *Der Briefwechsel des Aeneas Silvius Piccolomini. III/1. Briefe als Bischof von Siena*. Wien 1918, č. 109, s. 192–193.

¹²² Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Kremnica, Tom. 1, Fons 26, Fasc. 1, N. 15/16a-b2, List Pankráce ze Sv. Mikuláše z 22. června 1451.

¹²³ CHALOUPECKÝ, V.: *Středověké listy*, č. 57, s. 54–55.

před očekávanou bitvou k Jiskrovi dorazili, není vůbec jisté.¹²⁴ Přímo vyloučit můžeme příchod Brcála, který Jiskru v této době zradil a přešel i se svěřeným městem Kežmarok na stranu gubernátora. To ovšem Jiskra alespoň zpočátku netušil a čekáním na posily od něj se zřejmě zdržel.¹²⁵ O příchodu Talafúse k Jiskrovu vojsku není důvod pochybovat. Jinak je to v případě jeho tchána Čapka, o jehož příchodu vládnou mezi historiky pochyby. Myslím si, že Jiskra dal shromažďovat síly s dostatečným předstihem, tak aby k němu i Čapek stihl dorazit.¹²⁶ Jiskra tak před očekávaným konfliktem shromáždil veškeré dostupné síly.¹²⁷

10 Bitva u Lučence

Bitva u Lučence patří k nejvýraznějším úspěchům Jiskry. Pozornost jí byla věnována už jeho současníky. Zejména uherští kronikáři měli snahu porážku gubernátora omluvit zradou ve vlastních řadách.¹²⁸ V tomto duchu ji interpretovala také maďarská historiografie.¹²⁹ Romány Aloise Jiráska vedly k nekritické glorifikaci této bitvy v české historiografii.¹³⁰ Soustavněji na základě podrobného studia původních pramenů se jí věnoval podrobně až v devadesátých letech 20. století slovenský historik Jozef Drenko. Skutečnost, že od vydání této práce uplynulo již téměř čtvrt století, mě přiměla k rozhodnutí znovu bitvu u Lučence podrobit rozboru a obohatit ji i o některé nepublikované zajímavosti.¹³¹

Zatímco Jiskra čekal na příchod posledních posil, Jan Hunyadi shromáždil vojsko, jehož síla se uvádí mezi 15 000–16 000 mužů, a vyrazil s ním 10. srpna 1451 z Budína. Po týdenním pochodu dorazil k Lučenci.¹³² Klášter Opatová u Lučence mezitím obsadili Jiskrovi muži a opevnili ho. Klášter bránilo 500 Jiskrových vojáků. Kronikář Ebendorfer uvádí o něco vyšší počet – 600 vojáků. Vojsko Jana Hunyadiho při tak výrazné přesile bez problé-

¹²⁴ Tamtéž, s. 54.

¹²⁵ DLUGOSZ, Jan: *Historiae Polonica XIII*. Lipsiae 1712, s. 82; ŠPIRKO, J.: c. d., s. 70, pozn. 194.

¹²⁶ PAPAÍK, D.: c. d., s. 188: „Čapkova účast v bitvě u Lučence není vůbec jistá“.

¹²⁷ BONFINIUS, A.: c. d., s. 374: „Gicra, coactis in superioribus Ungariae auxiliis et ingenti exercitu praesto adfuit“.

¹²⁸ THUROCZ de, J.: c. d., s. 260–261.

¹²⁹ KNAUZ, Nándor: *A Garan-meletti Szent-Benedikti apátság*. Budapest 1890, s. 40.

¹³⁰ JIRÁSEK, Alois: *Bratrstvo. Tři rapsodie I. Bitva u Lučence*. Praha 1940, s. 287–488.

¹³¹ DRENKO, Jozef: *Bitka při Lučenci 1451*. Lučenec 1991, s. 8–51.

¹³² TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-husztia*, s. 252–253; DRENKO, J.: c. d., s. 32.

mů obklíčilo klášter a znemožnilo tak jeho zásobování. Následně ho začalo dobývat.¹³³ Průběh dobývání zaznamenal německý básník Michal Beheim, který psal uměleckou formou, ale s výrazným důrazem na zachování faktů. Navzdory obrovské přesile všechny útoky uherského vojska proti opevněnému klášteru postupně selhaly. Nemáme přesná čísla o padlých, ale jistou představu si o nich můžeme udělat na základě poznámky od Beheima. Ten zaznamenal ztráty v poměru 12 : 1. Tedy dvanáct mrtvých uherských vojáků na jednoho mrtvého Jiskrova vojáka. Jisté je, že ztráty v uherském vojsku narůstaly neúměrně rychle, aniž by výrazněji oslabily obránce. Proto přikročil Hunyadi k pravidelnému obléhání.¹³⁴ Klášter byl postupně obehnan valem a posádka byla zcela odříznuta od kontaktu s okolním světem. Hunyadi si pak zřídil vojenské ležení nedaleko kláštera. Jiskrovi vojáci v klášteře měli zřejmě minimum zásob a tak nabídli kapitulaci výměnou za svobodný odchod. Ta byla Hunyadim odmítnuta a navíc bylo posádce vyhrožováno krutou smrtí naražením na kůl.¹³⁵

Mezitím Jiskra ukončil shromažďování vojska. Shromáždil kolem 4000 mužů a 7. září dorazil do blízkosti Lučence.¹³⁶ Ve chvíli svého příchodu zapálila jeho armáda ohně jako smluvené znamení pro obléhané v klášteře. Hunyadi shromáždil většinu vojska a vyrazil s ním proti Jiskrovi.¹³⁷ Následně vyrazila z kláštera Jiskrova pěchota, aby podpořila Jiskrův útok. Tato chvíle bývá považována za rozhodující v celé bitvě. Hrstka obléháním vyčerpaných vojáků s vidinou blízké smrti a jen se slabou nadějí na úspěch zaútočila proti části obléhajícího uherského vojska na valech a obrátila ho na útek. Jejich útok pak pokračoval proti nedalekému uherskému táboru. Mezitím došlo patrně ke kontaktu předních hlídek obou vojsk. Po zprávě o výpadu z kláštera posílá Hunyadi část svých sil zpět do týlu na pomoc napadenému táboru. Hlavní část uherského vojska si to vysvětlí jako útek a propadne panice, kterou nebyl schopen již nikdo zastavit.¹³⁸

Od této chvíle již Jiskrovi vojáci pobíjeli prchající a mnoho z nich zajali. Mezi mrtvými byli přední uherští šlechtici Jan Kompolti de Nana a Štěpán

¹³³ BONFINIUS, A.: c. d., s. 373; EBENDORFER, Thomas: *Chronica Austriae*. In: LHOTSKI, Alphons (ed.): *Monumenta Germania historica. Scriptores rerum Germanicarum*. Berlin – Zurich 1967, s. 396.

¹³⁴ Podle básně Michala Beheima. DRENKO, J.: c. d., s. 25.

¹³⁵ TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 252.

¹³⁶ HOFFMANN, F.: *Bratřici*, s. 40; DRENKO, J.: c. d., s. 27.

¹³⁷ BONFINIUS, A.: c. d., s. 374.

¹³⁸ TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-huszita*, s. 252.

z Pelusi. Po vítězné bitvě zajal Jiskra i jágerského biskupa Ladislava Hedervaryho. Jan Hunyadi se zachránil útekem do Budína.¹³⁹

Kronikáři si vysvětlovali Hunyadovu porážku různě. Ebendorfer ji vysvětloval tím, že Hunyadovi vojáci byli nesvobodní. Thurocz a Bonfini napsali, že Jana Hunyadiho zradili vlastní lidé. Ani jedno z těchto tvrzení neobstojí. Hunyadiho vojáci bojovali ve své zemi proti cizím „českým vetřelcům“ a Hunyadi byl pro ně zachráncem země před Turky. Samotná zrada jednoho šlechtice, ať už reálná, nebo smyšlená, nemohla mít na průběh bitvy zásadní vliv. Hlavní příčinu porážky Jana Hunyadiho je třeba vidět v jeho strategicky chybném rozhodnutí rozdělit vojsko na tři části, které se nedokázaly vzájemně v průběhu bitvy podpořit. Ani heroická odvaha by nebyla hrstce obránců kláštera nic platná, kdyby nedošlo k tomuto tříštění sil na uherské straně.¹⁴⁰

Bitva u Lučence představuje bezesporu největší vojenský úspěch Jana Jiskry z Brandýsa. Uherské vojsko bylo rozeznáno a Jiskra získal i mnoho význačných zajatců. Vítězstvím u Lučence přešla iniciativa dočasně na stranu Jiskry. Z vojenského hlediska šlo o střet velice nerovný. Mělo tomu být navzdory Jiskrově vítězství i nadále. Hospodářské a vojenské možnosti Jiskry a jeho spojenců byly nesrovnatelně slabší oproti možnostem Jana Hunyadiho jako správce uherského království.

Celkově lze hodnotit sledované období let 1445–1451 ve vztahu k Jiskrově moci dvojím způsobem. Vrchol jeho politické moci je třeba hledat na přelomu let 1445–1446. V těchto letech měl Jiskra moc nejenom nad svou rozsáhlou doménou, ale i přímý vliv na správu uherského království. Tento vliv zvolením Jana Hunyadiho za gubernátora úměrně k posilování jeho moci vzal postupně za své a v roce 1447 zmizel docela. Od této doby reprezentoval Jiskra pouze svou moc, i když se zaštiťoval titulem kapitána Ladislava Pohrobka a podporou jeho opatrovníka římského krále Fridricha IV. Dostal se do boje s oficiální mocí uherského království v čele s gubernátorem. Postupně se tak dostával v rámci Uher do čím dál větší politické izolace. Z vojenského hlediska dokázal Jiskra navzdory nepříznivým politickým okolnostem vítězit a rozšířit své území. Jeho soupeř Jan Hunyadi navzdory vícero porážkám od Jiskry a drtivě porážce od Turků na Kosově poli (1448) postupně upevnil svou moc v čele země.¹⁴¹

Jiskra byl čím dál častěji konfrontován se svými omezenými hospodářskými možnostmi. Ze své domény v Horních Uhrách mohl získat omezené prostředky, které výrazně limitovaly početní stav jeho žoldnéřského vojska.

¹³⁹ MAYER, G.: *c. d.*, s. 15.

¹⁴⁰ BONFINIUS, A.: *c. d.*, s. 374.

¹⁴¹ SOPKO, J.: *c. d.*, s. 186–188.

Dalším omezením byla míra ochoty jednotlivých uherských šlechticů přidat se k němu. Ta se s časem spíše snižovala. Ti se spojenectvím s Jiskrou dostávali do role odbojníků vůči oficiální uherské moci a mohli být potrestáni ztrátou majetku i hrdla. Vše tedy záleželo výhradně na vojenských úspěších. Těch se naštěstí dostávalo Jiskrovi i díky jeho vojenským schopnostem ve velké míře. Vítězství u Lučence v roce 1451 představuje jistě velký vojenský úspěch, který má vzhledem k ostatním nepříznivým okolnostem (finanční problémy, rostoucí přesila nepřátel, první zrada v jeho vlastním táboře a rodící se hnutí Bratříků) poněkud hořkou příchuť. Na toto vítězství bojovníků může být jistě každý Čech hrdý, ale nelze ho přeceňovat. Do budoucna potřeboval Jiskra získat zpět zejména ztracený politický vliv na správu uherského království. Čekaly ho další boje a mohl se nadále těšit i z přízně svého pomalu dospívajícího krále. Přízeň mocných bývá ovšem proměnlivá a podléhá různým okolnostem. Často se od nich člověku může dostat všeho, jen od nich nelze čekat vděk.

RESUMÉ

JAN JISKRA Z BRANDÝSA NA VRCHOLU MOCI 1445–1451

Studie přibližuje další důležitou etapu života moravského válečníka Jana Jiskry z Brandýsa. Po ukončení uherské občanské války získal trůn pro krále Ladislava Pohrobka a chránil jeho zájmy spolu s jeho opatrovníkem římským králem Fridrichem IV. V letech 1445–1447 řídil království spolu se šesti dalšími významnými šlechtici. Jeho soupeř Jan Hunyadi podporoval stavovskou monarchii v Uhrách. Nechal se uherskou šlechtou zvolit za gubernátora. Jan Jiskra postupně ztratil vliv na správu Uher. Držel ale stále rozsáhlá území v horních Uhrách jménem nezletilého krále Ladislava. Úspěšně zmařil pokusy o novou korunovaci Ladislava, která ohrožovala legitimitu držby jeho majetků a oslabovala pozici panovníka ve prospěch uherské šlechty. Bojoval se spojenci Jana Hunyadiho i s ním samotným. V bojích užíval žoldnéřskou armádu složenou hlavně z Čechů. V bitvě u Lučence dosáhl velkého vítězství nad gubernátorem Janem Hunyadim. V tomto období se v Jiskrově vojsku objevily případy nejednotnosti, dezerce a dokonce i zrady.

Klíčová slova: středověké Uhry, středověká šlechta, Jan Jiskra z Brandýsa, Ladislav Pohrobek, Fridrich IV., Jan Hunyadi, čeští a moravští válečníci, vojenská historie, bitva u Lucence, Bratřici

SUMMARY

JOHN JISKRA FROM BRANDÝS AT THE HEIGHT OF THE POWER 1445–1451

The article shows another important life period of Moravian warrior John Jiskra from Brandýs. After the end of Hungarian civil war he gained the throne for Ladislaus Posthumous and protected his interests together with his tutor Roman king Frederick IV. During the years 1445–1447 John Jiskra controlled the Kingdom together with other six powerful noblemen. His enemy Jan Hunyadi supported the constitution Monarchy in Hungary. He was voted as a gubernator. Jiskra slowly lost his influence on the political administration. He still held the vast areas in the Upper Hungary on behalf of the under-age king Ladislaus. He successfully thwarted the attempts to a new coronation of Ladislaus that threatened the legitimacy of the tenure of his possessions and also was weakening the position of the monarch in behalf of the Hungarian nobility. He fought with John Hunyadi and with his allies. For the fighting John Jiskra was taking the mercenary army composed mainly of Czechs. In the battle at Lucenec he won a great victory over the gubernator Jan Hunyadi. During this period, there were instances of disunity, desertion and even betrayal.

Keywords: Medieval Hungary, Medieval nobility, John Jiskra from Brandýs, Ladislaus Posthumous, Frederick IV, John Hunyadi, Czech and Moravian warriors, Military history, battle at Lucenec, Hussites

Mgr. Michal Faist
Historický ústav
Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Náměstí Svobody 331
500 00 Hradec Králové
Česká republika
e-mail: M.Faist@seznam.cz